

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, факультет № 6

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

із навчальної дисципліни «Філософія науки»
обов'язкових компонент
освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

011 «Освітні, педагогічні науки»
(011 «Educational, pedagogical sciences»)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
30.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
25.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
29.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від 25.08.2023 р. № 9)

Розробник:

Професор, доктор філософських наук, професор Тягло Олександр Володимирович

Рецензент:

Декан філософського факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна, доктор філософських наук, професор Карпенко Іван Васильович

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1 Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».	6	2	-	-	-	4	екзамен
Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.	8	-	-	-	-	8	
Тема № 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.	10		2	-	-	8	
Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».	12	2	2	-	-	8	
Тема № 6. XVIII століття: кінець натурфілософії і становлення модерної науки	10	-	-	-	-	10	
Тема № 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?	10	-	-	-	-	10	
Тема № 8. Зліт і падіння науки марксизму.	12	2	2			8	
Тема № 9. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті.	12	-	2			10	
Всього за семестр № 1:	90	8	10	-	-	72	

1.2 Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							

Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».	2	-	-	-	4		
Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.	2	1	-	-	6		
Тема № 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.	-	1	-	-	8		
Тема № 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.	-	1	-	-	8		
Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».	2	2	-	-	8		
Тема № 6. XVIII століття: кінець натурфілософії і становлення модерної науки.	-	1			10		
Тема № 7. XIX століття: філософія перетворюється на служницю науки?	-	1			10		
Тема № 8. Зліт і падіння науки марксизму.	1	2			8		
Тема № 9. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті.	1	1			10		
Всього за семестр № 1:	90	8	10	-	-	72	

екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських (практичних, лабораторних) занять

Тема 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки»

Час проведення: 2 (для ЗФО - 1) год.

Навчальні питання

1. Багатобічність науки: знання, діяльність, продуктивна сила, соціальний інститут і т. ін. Суттєвість дослідження науки як відкритої у соціум цілісної системи.

2. Обґрунтування історичного підходу у визначенні предмету філософії науки та викладанні академічної дисципліни «Філософія науки».

3. Значення філософії науки у всебічній підготовці й плідній діяльності сучасного фахівця у галузі права.

Рекомендована література

Schwab K. The fourth industrial revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016. – 199 p.

Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник / В. С. Ратніков. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – С.10-61.

Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки / Е. Семенюк, В. Мельник. – Львів : ЛНУ ім.. І. Франка, 2012. – С. 5-26.

Методичні вказівки

З огляду на обмежений час, що виділяється на вивчення теми, частина матеріалу має бути подана у вигляді виконаних аспірантами (ад'юнками) рефератів. Рекомендовані наступні теми (список не є вичерпним):

1. Що таке третя промислова революція?
2. Що таке четверта промислова революція?

Тема 2. Філософсько-наукова думка Античності

Час проведення: 2 год (денна), 1 год (заочна)

Навчальні питання

1. Твір Парменіда «Про природу». Значення виділення двох шляхів пізнання – чуттєвого і умоглядного.
2. Поняття науки за Аристотелем, класифікація наук, місце у ній філософії. Істина як базова цінність (наукового) пізнання.
3. Витоки і смисл античного скептицизму (Піррон).

Рекомендована література

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 35-91.

Методичні вказівки

З огляду на обмежений час, що виділяється на вивчення теми, частина матеріалу має бути подана у вигляді виконаних аспірантами (ад'юнками) рефератів. Рекомендовані наступні теми (список не є вичерпним):

1. Порівняльний аналіз вчень Платона і Аристотеля про державу.
2. Твір Лукреція Кара «Про природу речей».
3. Витоки правової науки: Дигести Юстиніана.

Тема 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я

Час проведення: 2 год(денна), 1 год(заочна)

Навчальні питання

1. Суперечність віри і розуму (Тертулліан, Августин, П'єр Абеляр). Спроба узгодження віри і розуму через концепцію двоїстої істини.
2. Значення для розвитку (наукового) пізнання розділення понять первинної і вторинних причин за Фомаю Аквінським.
3. Порівняльний аналіз концепцій креаціонізму Августина і Аквіната.

Рекомендована література

Аквинский Фома. Трактат о сохранении и управлении творением // Фома Аквинский. Сумма теологии. – Киев: Эльга, Ника-Центр, 2005. – Ч. 1. – С. 360-402.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 92-141.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. Наукові прозріння Роджера Бекона.
2. Порівняльний аналіз поглядів Михайла Пселла і Григорія Палами.

Тема 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки

Час проведення: 2 год(денна), 1 год(заочна)

Навчальні питання

1. «Державець» Нікколо Мак'явеллі: нові погляди на природу людини і держави.
2. Світоглядні й методологічні новації Галілео Галілея. Поняття про емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання. Математизація природознавства.

Рекомендована література

Мак'явеллі Нікколо. Державець // Нікколо Мак'явеллі. Флорентійські хроніки. Державець. – Київ: Основи, 1998. – С. 393-463.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 142-179.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. Історико-лінгвістичний метод Лоренцо Валли.

Тема 5. XVII століття: «Велике відновлення наук»

Час проведення: 4 год (денна), 2 год (заочна)

Навчальні питання

1. Обґрунтування необхідності «відновлення наук» за Френсісом Беконем. Методологічні нововведення у науковому пізнанні: експеримент та «істинна індукція».
2. Аксіоматико-дедуктивний метод наукового пізнання за Декартом.
3. Гіпотетико-дедуктивний метод пізнання у дослідженнях Ньютона, Гіпотетико-дедуктивний метод пізнання (Ісаак Ньютон), його модифікація у полі права.
4. Філософсько-наукова думка Нового часу про державу і право (Томас Гоббс, Джон Локк).

Рекомендована література

Гоббс Т. Левіафан. – Київ: Дух і Літера, 2000. – С. 64-600.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 180-212.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. Розробка теорії держави і права Гуго Гроцієм.
2. Порівняльний аналіз поглядів Томаса Гоббса і Джона Локка на природні права людини.

Тема 6. XVIII століття: кінець натурфілософії і формування модерної науки

Час проведення: 2год (денна), 1год (заочна)

Навчальні питання

Навчальні питання

1. Космогонічна гіпотеза Канта-Лапласа. Поняття лапласівського детермінізму. Ідеї системності й еволюції Всесвіту.
2. «Енциклопедія, або тлумачний словник, наук, мистецтв і ремесл»: основний зміст, науково-філософське значення і критична оцінка.
3. «Енциклопедія філософських наук» Г.В. Ф. Гегеля, її сучасна оцінка.

Рекомендована література

Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. В 3-х т.– М., 1990.

Сковорода Г. Симфонія, наречення книга Асхань, о познанні самого себя // Григорій Сковорода. – Повна академічна збірка творів. – Харків та ін.: Майдан; Видавництво Канадського інституту Українських студій, 2011. – С. 292-387.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 212-223.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. Філософські витоки педагогічних поглядів Йоганна Песталоцці.
2. Філософська спадщина Григорія Сковороди.

Тема 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?

Час проведення: 2год (денна), 1год (заочна)

Навчальні питання

1. Максвелл про структуру і методологію природознавства середини XIX століття.
2. Роль свідомості й підсвідомості у науковій творчості за Анрі Пуанкаре.

Рекомендована література

Максвелл Дж. К. Вступительная лекция, прочитанная Джеймсом Клерком Максвеллом в Лондонском Королевском колледже // Успехи физических наук. – 1981. – Т. 135. – Вып. 3. – С. 371-386.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 280-309.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. Дарвінізм: історія і сучасність.
2. Сутність «першого позитивізму» (за О. Контом), його критичний аналіз.
3. Концепція «живого права» Ойгена Ерліха, її сучасна оцінка.

Тема 8. Зліт і падіння марксизму

Час проведення: 4 год (денна), 2 год (заочна)

Навчальні питання

1. Дискусія щодо причинності у контексті квантової механіки: відмова від абсолютизації лапласівського детермінізму.
2. Критерій демаркації науки за Карлом Поппером. Про поняття (наукової) істини. Критерії оцінки теорій.
3. Праця Томаса Куна «Структура наукових революцій»: основний зміст і значення.
4. Модель «нового виробництва знань»: суспільство і наука «Моди 2».

Рекомендована література

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 323-355.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. В. І. Вернадський про особливості наукового пізнання XX століття. Концепція ноосфери, її сучасна оцінка.
2. Поняття критичного мислення і його значення за умов Четвертої промислової революції.

3. «Наука Моды 2»: модель «нового виробництва знань» (Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge Minerva. 2003. Vol. 41. P. 179-194).

Тема 9. Розвиток філософії науки у XX-XXI столітті

Час проведення: 4 год (денна), 1 год (заочна)

Навчальні питання

1. Матеріалістичне розуміння історії та одержані на його підставі прогнози суспільного поступу.
2. Критика марксизму К. Поппером. Критичний аналіз «російського комунізму» М. О. Бердяєвим.
3. Критика «згубної самовпевненості соціалізму» за Ф. А. Хайєком та її гносеологічна сутність.

Рекомендована література

Бандурка А. М., Тягло А. В. К обоснованию особенной юридической логики // Верховенство права. – 2017. – Т. 4. – С. 166-172.

Тягло А. В. Наука Моды 2? // Знання. Освіта. Освіченість. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 28-29 вересня 2016 р. – Вінниця: ВНТУ, 2016. – С. 49-52.

Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge // Minerva. – 2003. – Vol. 41. – P. 179-194.

Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. – Харків : ХНУВС, 2009. – С. 310-323.

Методичні вказівки

Рекомендується частину матеріалу розглянути через виконані аспірантами (ад'юнктами) рефератів за наступними темами (список не є вичерпним):

1. З історії науки і освіти у більшовицькій Росії: «Філософський пароплав».

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

1. [Арістотель. Нікомахова етика / Αριστοτέλους. Ηθικα Νικομαχεια. Пер. В. Ставнюка. К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.](#)

2. [Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.](#)

3. Платон. Діалоги. Харків: Фоліо, 2008. 349 с.

4. Платон. Бенкет. Львів: Вид. Українського католицького ун-ту, 2005. 178 с.

5. Кістяківський Б. Вибране. К.: Абрис, 1996. 512 с.

- 6.Сковорода Г. Симфонія, наречення книга Асхань, о познании самого себя / Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів. / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С.292-387
- 7.Юркевич Памфіл. З рукописної спадщини. К.: КМ Academia, 1999. – 308 с.
- 8.Мак'явеллі Н. Державець. / Мак'явеллі, Н. Флорентійські хроніки. Державець. К., 2001. С. 392-463.
- 9.Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2(21). С. 240-257.
- 10.Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge // Minerva. 2003. Vol. 41. P. 179-194.
- 11.Schwab K. The fourth industrial revolution. Geneva: World Economic Forum, 2016. 199 p.
- 12.Taylor. A. E. [Plato: the man and his work](#). London : Methuen&Co, 2001. 574 с.
- 13.Whewell W. The Philosophy of the Inductive Sciences, Founded upon their History. In two volumes / William Whewell. London : John W. Parker. Cambridge: J. and J.J. Deighton, M.DCCC.XL. Vol. 1.

Додаткова

- 1.Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. К.: Наук. думка, 1997.
- 2.Данильян О.Г., Тараненко В.М. Основи філософії: Навч. посіб. Х.: Право, 2003. 352 с.
- 3.Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. Вид. 2-ге , допов. Харків : Константа, 2020. 320 с..
- 4.Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навч. посіб. 2-е вид., виправл. і доопр. К.: Каравела, 2002. 544 с.
- 5.Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.
- 6.Сучасний словник з суспільних наук / За ред. О.Г. Данильяна, М.І. Панова. Х.: Прапор, 2006. 432 с.
- 7.Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. 568 с.
- 8.Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф. Надольного, В.П. Андрущенка, І.В. Бойченка та ін. К.: Вікар, 1997. – 578 с.
- 9.Читанка з історії філософії: У 6-ти кн. / За ред. Г.І. Волинки. Кн. 6. Зарубіжна філософія XX ст. К.: Довіра, 1993. 239 с.